

Najstnikom 'predpisana' slovenska bajčna in mitološka bitja

Petra Novak

The article presents the conclusions of analysis made on the representation of Slovene mythical and mythological contents offered to the pupils in higher grades of primary education by the curricula and different literacy learning school books. The main part of the discussion represents all the texts with fable elements included in the analyzed literacy learning books from the genre point of view and from the motif point of view. Each interpretation of the text includes didactic and literary instruments which represent mythical or mythological elements to the pupils.

Uvod

V raziskavi, katere glavne rezultate prinaša pričujoča razprava, sem se osredotočila na zastopanost bajčnih oz mitoloških vsebin,¹ ki jih slovenskim najstnikom predpisuje učni načrt² oz. jih ponujajo berila različnih založb. Primerjalni pogled omogoča pregled zastopanosti tako na diahroni³ kot sinhroni⁴ osi.

K temu sta me vodili dve dejstvi: dilema, kakšno besedilo ponuditi najstniku, da bo zadovoljilo tako njegove bralne interese kot zadostilo ciljem književnega pouka, po drugi strani pa kot mentorica bralne značke⁵ vem, da učenci višjih razredov osnovne šole zelo radi posegajo po knjigah, ki sodijo v območje magičnega, in nadnaravnega.⁶ Ali je mogoče združiti njihova bralna zanimanja s slovensko ljudsko kulturo, tradicijo in staroslov(a/e)nskimi verovanjem?

Namen analize učnih načrtov in učbenikov za pouk književnosti je ugotoviti, kako, če sploh, se tega lotevajo strokovnjaki s področja vzgoje in izobraževanja, ki uza-

¹ Gre za bajeslovna bitja, ki so povezana z določenimi verskimi predstavami ali pa so nastala v domišljiji ljudi iz različnih vzrokov in v različne namene, ne pa tudi bajeslovne like, med katere sodijo npr. ljudski junaki, antijunaki in zgodovinske osebe, ki so jih ljudje mitizirali (po Kropelj 2008: 11).

² V tej razpravi uporabljam tudi kratico UN.

³ Učbeniki in učni načrt zadnjih dveh desetletij.

⁴ Učbeniki, ki so na voljo danes.

⁵ Bralna značka je dolgoročna motivacija za branje. Ta ves čas svojega obstoja in razvoja dopolnjuje pouk slovenskega jezika in književnosti in je tudi zasnovana tako, da pomaga dosegati cilje pouka. Bralci pri branju za bralno značko uporabljajo to, kar so pridobili v okviru rednega pouka in kar pridobijo v okviru bralne značke, uporabljajo pri rednem pouku književnosti (Jamnik 2006: 75–76).

⁶ Tudi na seznamu najbolj izposojenih/branih knjig, ki ga za vsak mesec izdela IZUM, so tovrstne knjige, npr. knjige vampirske sage Somrak ... (www.cobiss.si)

konjajo predvideno znanje slovenskih osnovnošolcev, in avtorji potrjenih⁷ učbenikov za pouk književnosti.

Pred samimi rezultati analize so predstavljeni nosilci načrtovanja pouka književnosti, tj. učni načrti in učbeniki za pouk književnosti.

Glavni del razprave žanrsko in tudi motivno predstavi vsa besedila z neposredno bajčnimi elementi. Ob vsaki interpretaciji besedila so navedeni tudi deli didaktičnega in literarnovednega instrumentarija, v katerih so učencem kakor koli predstavljene baje-slovne oz. mitološke prvine.

Načrtovanje pouka književnosti: učni načrt in učbenik

Za potrebe raziskave so bili analizirani trije učni načrti, in sicer učni načrt iz leta 1984 (Program življenja in dela osnovne šole, 2. zvezek, jezikovno-umetnostno vzgojno izobraževalno področje), iz leta 1998 (Učni načrt, program osnovnošolskega izobraževanja, slovenščina) ter iz leta 2009 (Učni načrt. Slovenščina).⁸ Vsi učni načrti določajo število ur, namenjenih književnemu pouku, učne cilje, ki naj bi se pri pouku dosegali, ter učno snov, preko katere bi te cilje dosegali – v različnem obsegu.

Učni načrt določi cilje in vsebine določenega predmeta na določeni stopnji šolanja, njihovo razporeditev in globino ter tako opravi makroartikulacijo učne snovi. Odnos med učnimi cilji in vsebinami je soodvisen, vendar so bistvenega pomena jasno izraženi cilji, kajti ti že nosijo zaželeno psihofizične kvalitete, npr. določene vednosti, sposobnosti, spretnosti, lastnosti ipd., ki naj jih pouk z ustreznimi vsebinami čim bolj uresničuje (Pevec Grm 2001:21). Cilji so pomembni vhodni parameter, ki soodloča v izboru vsebin, predvsem pa je taksonomija ciljev pomembna pri razvrščanju vprašanj in nalog v učbenikih in drugih učnih načrtih. Njihova strukturiranost kaže, katero znanje naj učitelj oz. pisec učbenika razvija pri učencih.

Konkretizacija učnih ciljev in določil v učnem načrtu temelji v veliki meri tudi na uporabnosti didaktičnih pripomočkov, v mojem primeru učbenikov za pouk književnosti. Učbenik naj bi bil most med učnim načrtom in neposrednim poukom. Pogosto naj bi bil tudi vodilo učiteljem, saj se nanj opirajo bolj kot na učni načrt in je od njega odvisna tudi kakovost pouka (Krakar Vogel 2004: 142). Učbenik za pouk književnosti oz. berilo⁹ vsebuje z učnim načrtom usklajeno učno snov za pouk književnosti.

V raziskavi sem analizirala vsa berila, ki sovpadajo z učnimi načrti od 5. razreda 8-letne in kasneje 6. razreda 9-letne osnovne šole do 8. razreda 8-letne in 9. razreda 9-letne osnovne šole in so bila oz. so na voljo na založniškem trgu, torej dostopna tako učiteljem kot učencem.

⁷ S strani Zavoda za šolstvo.

⁸ Gre za prenovljeni učni načrt, ki se navezuje na učni načrt iz leta 1998, z nekaj dopolnitvami. Ta učni načrt oz. njegova (redakcijsko neurejena in neelektorirana) posodobljena verzija je bila tik pred oddajo tega članka potrjena, in je začela veljati v šolskem letu 2011/2012, najprej v 7. razredu. Vendar glede bajčnih mitoloških vsebin ne prinaša posodobitev/novosti.

⁹ Učbenik je nadpomenka berilu, berilo pa je zbirka besedil, izbranih v skladu s cilji učnega načrta in opremljenih z ustreznim didaktičnim instrumentarijem (Krakar Vogel 2004: 142).

NASLOV	AVTORJI	ZALOŽBA
<i>Pozdravljeno zeleno drevo</i>	G. Kocijan, S. Šimenc	MK ¹⁰
<i>Kdo se skriva v ogledalu?</i>	B. Golob, V. Medved Udovič, M. Mohor, I. Saksida.	MK
<i>Branje za sanje</i>	M. Cirman, G. Kocijan, S. Šimenc	DZS
<i>Svet iz besed 6</i>	M. Blažič, N. Cigüt, J. J. Kenda, D. Meglič, M. Seliškar, P. Svetina	Rokus
<i>Sledi do davnih dni</i>	M. Kordigel, V. Medved Udovič, I. Saksida	Izolit
<i>O domovina, ti si kakor zdravje</i>	G. Kocijan in S. Šimenc	MK
<i>Sreča se mi v pesmi smeje</i>	M. Mohor, V. Medved Udovič, I. Saksida, Berta Golob	MK
<i>Ta knjiga je zate</i>	M. Cirman, L. Golc, G. Kocijan, M. Potrata in S. Šimenc	DZS
<i>Svet iz besed 7</i>	M. Blažič, B. Bošnjak, J.J. Kenda, P. Svetina in M. Žveglič	Rokus
<i>Novi svet iz besed 7</i>	M. Blažič, B. Bošnjak, J.J. Kenda, P. Svetina, A. Žbogar in M. Žveglič	Rokus
<i>Vezi med ljudmi</i>	G. Kocijan in S. Šimenc	DZS
<i>Dober dan, življenje</i>	M. Honzak, V. Medved Udovič, M. Mohor, N. Pirih	MK
<i>Spletaj niti domišljije</i>	M. Cirman, L. Golc, G. Kocijan, M. Potrata, S. Šimenc	DZS
<i>Svet iz besed 8</i>	M. Blažič, M. Žveglič, Jakob J. Kenda, P. Svetina	Rokus
<i>V nove zarje:</i>	G. Kocijan in S. Šimenc	DZS
<i>Skrivno življenje besed</i>	M. Honzak, V. Medved Udovič, M. Mohor, N. Pirih	MK
<i>Z roko v roki</i>	M. Cirman, L. Golc, G. Kocijan, M. Potrata, S. Šimenc	DZS
<i>Svet iz besed 9</i>	M. Blažič, B. Bošnjak, J.J. Kenda, P. Svetina, M. Žveglič	Rokus

Tabela: Tabela analiziranih beril

Sicer pa bi tako analizirana berila kakor učne načrte lahko razvrstili na:

- berila, ki so izšla po izidu učnega načrta leta 1987 in so bila v uporabi tako v Jugoslaviji kot tudi še v samostojni Sloveniji;
- berila, ki izhajajo (še) danes, so v uporabi v devetletki ter je njihova uporaba prepuščena izboru učiteljev – pluralnost učbenikov na trgu za isto predmetno področje.

Slovenske bajčne/mitološke vsebine v učnih načrtih

V učnih načrtih za 5. razred 8-letke oz. 6. razred 9-letke, ko učenci pridejo na predmetno stopnjo in poučevanje prevzame za določen predmet usposobljeni učitelj, slovenske bajčne oz. mitološke vsebine eksplicitno niso nikjer navedene, kar pomeni, da jih učni načrt ne predvideva. Je pa tako v UN 1998 kot v UN 2009 za obravnavo predlagana ljudska pesem Desetnica, ob kateri je prav tako mogoče spoznati mitološko ozadje.

Učni načrt iz leta 1984 za 6. razred 8-letke neposredno ne predvidi nobenih bajčnih vsebin slovenskega ljudskega slovstva, pač pa pri navedbi usvojenih književnih pojmov med drugim navaja *bajko*. Učna načrta iz leta 1998 in 2009 v branje priporočata bajko Volkodlak. Med didaktičnimi priporočili pri omenjeni bajki UN

¹⁰ Založba Mladinska knjiga

1998 predvidi: *Razlaganje razlike med ljudsko in umetno prozo ter opisovanje vrst ljudskih pripovedi. Pisanje fantastične zgodbe na osnovi ljudskih pripovedi in antičnih mitov.* UN 2009 pa: *Značilnosti pripovednih vrst: opazovanje in izpostavljanje pri primerjanju in vrednotenju književnih besedil iste vrste; razvijanje zmožnosti razumevanja in prepoznavanja pripovednih vrst, s pisanjem izvirnih besedil in pri tem upoštevanje žanrskih določil teh vrst; upoštevanje tudi značilnosti pripovedne zgradbe, sloga in sporočevalnega postopka; pisanje/zapisovanje (izbirno 1 enota) basen, pripovedka, **bajka** (skupinsko zbiranje in zapis ustnega izročila). Poleg tega UN iz leta 2009 bajčne/mitoške vsebine predvidi pri enem od operativnih ciljev, in sicer: *ugotavljanje zgodovinskega, mitološkega ozadja razlagalne/zgodovinske pripovedke ali bajke ter prepoznavanje vloge **bajeslovnih bitij/likov** v besedilu.**

Za 7. razred 8-letke oz. 8. razred 9-letke UN 1984 ne navaja nobenih didaktičnih priporočil eksplicitno navezujočih se na bajeslovje niti na ljudsko slovstvo v splošnem, predpisuje pa obvezno obravnavo besedila Kurent. Učna načrta iz let 1998 in 2009 prav tako ne navajata nobenih didaktičnih predlogov, neposredno navezujočih se na bajeslovje, obe pa predlagata besedilo Vedomec.

Nobeden od učnih načrtov slovenskih bajčnih oz. mitoloških vsebin ne predvidi v zadnjem letu osnovnošolskega izobraževanja.

Učna načrta 1998 in 2009 (2011) navajata tudi Standarde znanja ob koncu posameznega triletja, tj. po 6. in po 9. letu šolanja. V učnem načrtu 2009 je ljudsko slovstvo oz. bajeslovje v navedbi pričakovanih rezultatov izrecno navedeno npr. pri doživetju, razumevanju in vrednotenju proze, prim. *ob izbranem besedilu učenec izpostavi značilnosti pripovedne vrste in jih primerja z znanimi značilnostmi te vrste besedila (basen, pripovedka, **bajka** ...).*

Predstavitev v berila vključenih bajčnih vsebin

BERILO	PESNIŠTVO	PRIPOVEDNIŠTVO
<i>Pozdravljeno zeleno drevo!</i>	Desetnica	/
<i>Kdo se skriva v ogledalu?</i>	/	/
<i>Svet iz besed 6</i>	/	/
<i>Sledi do davnih dni</i>	Zarika in Sončica	/
<i>Branje za sanje</i>	Desetnica	/
<i>O domovina, ti si kakor zdravje</i>	/	Volkodlak
<i>Ta knjiga je zate</i>	/	/
<i>Svet iz besed 7</i>	/	Volkodlak Vesoljni potop in Kurent
<i>Novi svet iz besed 7</i>		Volkodlak v Ribnici
<i>Sreča se mi v pesmi smeje</i>	/	Volkodlak
<i>Vezi med ljudmi</i>	/	/
<i>Svet iz besed 8</i>	Kresnice	Vedomci
<i>Dober dan, življenje</i>	/	/
<i>Spletaj niti domišljije</i>	/	Vedomci

Volkodlak (v Ribnici)

Pripovedki *Volkodlak* in *Volkodlak v Ribnici* sodita med bajčne pripovedke oz. bajke, ki so tematsko najstarejše. V bajkah *Volkodlak* in *Volkodlak v Ribnici* lahko zasledimo nekaj izmed funkcij Vladimirja Proppa, ki jih je predstavil v *Morfologiji pravljice*. Deček, ki se ob prekletstvu matere spremeni v volkodlaka, je prisiljen zapustiti hišo. Ne sme se več vrniti, dokler se zopet ne spremeni v človeka. Brez doma hodi po svetu in išče svojega rešitelja. Ljudje se ga izogibajo, ker je podoben volku in s tem vzbuja strah. V resnici hoče volkodlak le kos kruha, ki ga mora pojesti, da bi postal zopet človek. Največkrat poskuša srečo pri potnikih in trgovcih (Bukovčan, ki je vozil 'suho robo' (*Volkodlak*) in voznik iz Dolenje vasi pri Ribnici (*Volkodlak v Ribnici*)), vendar ga ti le odganjajo in se ga izogibajo, ker ne vedo, kaj hoče od njih. Čez mnogo let volkodlak le dobi odrešitelja. To je ženska, ki mu da kos kruha. Od vseh likov v delu je samo ena ženska in ta je volkodlakov odrešenik. S tem, da se spremeni iz volkodlaka v človeka, dobi spet staro podobo in je rešen vseh tegob, ki so ga spremljale v telesu volkodlaka.

V berilih gre za varianti bajke, s tem da je bajka *Volkodlak* zgrajena iz okvirne in vložne pripovedi (in morda za razumevanje učencev nekoliko težja). Zapisovalec je dal pripovedni okvir, iz katerega je razviden utrinek iz stvarnega življenja (spomin na mladost). Pripoveduje o tem, s čimer se je ukvarjalo staro verovanje (bajeslovje). Iz pripovedi je razvidno ljudsko verovanje; volkodlak je eno izmed nižjih bajeslovnih bitij.¹¹

Bajka *Volkodlak* je vključena v štiri berila za 6. razred 8-letke oz. 7. razred 9-letke: *O domovina, ti si kakor zdravje, Svet iz besed 7, Sreča se mi v pesmi smeje in Novi svet iz besed 7*.

Po letnici najstarejše berilo *O domovina, ti si kakor zdravje* se v razdelku nalog za (samostojno) delo učencev se prvi sklop vprašanj navezuje na vsebinsko analizo besedila, prim. *Kakšen je bil Volkodlak po svoji zunanosti?*

Nato je pri vseh besedilih razložena žanrska uvrstitev in značilnosti le-te: *Pripoved je bajka: te pripovedujejo o bogovih, nadnaravnih silah, božanskih junakih, skratka o vsem, s čimer se je ukvarjalo staro verovanje (bajeslovje). V naših (slovenskih, op. P. N.) bajkah nastopajo le nižja bajeslovna bitja, kot so vile (rojenice, sojenice), volkodlaki, povodni možje, psoglavci ipd. Iz pripovedi je mogoče videti ljudsko verovanje. Ugotovi, kakšno.* (Kocijan, Šimenc 1990: 11).

Rokusova berila *Svet iz besed* in *Novi svet iz besed*¹² sledijo modelu sodobnega komunikacijskega pouka s predvideno didaktično zasnovno učne ure. Že uvodne motivacije pri posameznih besedilih učence seznanijo z določenimi kulturnozgodovinskimi dejstvi: *Ali se kdaj vprašate, kako so si naši predniki razlagali svet, človeške usode, kako so razmišljali in čustvovali? Vse to in še več odseva iz številnih ljudskih pripovedi. Preberite zgodbo o volkodlaku in se prepričajte tudi o domišljjski sposobnosti naših daljnih očakov.*

Po uvodni motivaciji za branje so stvarna pojasnila in neznane besede ob samem besedilu: *volkodlak: bajeslovno bitje*

V sklop Dejavnosti po branju sodijo npr. naloge, ki se navezujejo na vsebinsko analizo besedil *Kdo pripoveduje zgodbo o polčloveku in polvolku? Poizvedite, kaj o volko-*

¹¹ Gregor Kocijan, Stanko Šimenc 1990: 11.

¹² Pri berilih *Novi svet iz besed* gre za nadgradnjo beril *Svet iz besed*: koncept didaktičnega instrumentarija je enak kot tudi naloge/predvidene dejavnosti učencev. V glavnem gre za spremenjeno (grafično oblikovanje).

dlaku ali o bajki v celoti menijo vaši sošolci, učitelji, starši, prijatelji in znanci. To lahko ugotovite z anketo.

Literarnoteoretične definicije v berilu (Novi) (s)Svet iz besed 7 bajko razložijo na način: BAJKE so pripovedi, nastale v bogati ljudski domišljiji. Govorijo o različnih polčloveških in nečloveških bitjih (povodni mož, škrtati, vile, sojenice, rojenice, vesne ipd.); pri Grkih in Rimljanih pa najdemo druga bajeslovna bitja in bogove (Zeusa, Jupitra, Hero, Junono idr.) (Svet iz besed 7 2008: 180–181). Medijske predelave so tudi pri tem besedilu, kakor v ostalih iste založbe, zanimiv primer prenosa starega, ljudskega v sodoben svet, čeprav je določene naloge težje izvesti (snemanje filma): *Po zgodbi o volkodlaku napišite scenarij za 3-minutni film; Po scenariju, ki ste ga napisali, posnemite 3-minutni film o Volkodlaku.* Vendar pa je lahko to eden izmed predlogov za vključevanje učencev v delo pri dodatnem pouku ali morda tam, kjer so učenci razdeljeni v homogene skupine glede na raven znanja (3. raven). To berilo tudi spodbuja izražanje občutkov in lastnih mnenj, prim. *Kakšna se vam zdi zgodba – poučna, malo strašljiva, zabavna, dolgočasna?*

Didaktični instrumentarij pri berilu *Sreča se mi v pesmi smeje* (2006: 165) se pri besedilu Volkodlak, poleg malih učenosti – literarnovednih razlag – naveže še na druge evropske narode, njihovo izročilo, mitologijo: *Volkodlak je ljudska bajka. Nastala je kot plod razburkane človekove domišljije, ko si marsičesa v življenju ni mogel razložiti. V Afriki ima še danes vsaka vas ali vsaj vsako območje svojega pripovedovalca, ki je s svojim pripovedovanjem ohranjevalec spoznanj in ustvarjanja svojega ljudstva. Ob večjih praznovanjih (sejmi, poroke, rojstva) pripoveduje obiskovalcem starodavne pripovedi (mite) ali poje epske pesmi.* In nadalje: *Bajka (bajati – govoriti, čarati) je domišljajska ljudska pripoved. Nastala je v poganski dobi. Takrat si ljudje še niso znali razlagati naravnih pojavov, zato so jim bogovi, polbogovi in nižja bajeslovna bitja predstavljali naravne sile (dobre in zle). Tako so nastala tudi stara verstva. Naše slovenske bajke ohranjajo predvsem pripovedi o nižjih božanskih bitjih, kot so vile, rojenice, sojenice, volkodlaki, psoglavci, povodni mož, škrtatje, kresnik. Stari Grki in Rimljani imajo najpopolnejše ohranjeno bajeslovje, v njem sodelujejo tako bogovi kot nižja bajeslovna bitja (Zeus, Jupiter, Kiklopi ...).*

*Ilustracija Volkodlaka v berilu
Sreča se mi v pesmi smeje*

Ilustracija Volkodlaka v berilu Svet iz besed 7

Vesoljni potop in kurent

Bajko Vesoljni potop in Kurent, kakršna je objavljena v berilu, je na Slovenskem zapisal Janez Trdina, po njegovem pripovedovanju pa sta zgodbo zapisala dva njegova učenca iz reške gimnazije, Janez Bilc in Vinko Stubelj. Vanjo, kot v del ljudskega izročila, je podvomil Matičetov, vendar v prvih štirih zgodbah resnično lahko sledimo sestavinam ljudskega izročila, ki so pisatelja navdihovale pri pisanju teh zgodb (Kropej 2008: 35)

V bajki nastopa bajeslovno bitje Kurent, eden izmed staroslovanskih bogov. Z vesoljnim potopom se v mitih pogosto konča neka civilizacija, voda ponovno preplavi svet,

Ilustracija Volkodlaka v berilu Novi svet iz besed 7

toda na površju ostane človek, ki postane praoče novemu rodu in se zaradi tega dvigne med bogove (Kropej 2008: 35). V omenjeni bajki pa je rešitelj Slovencev pred vesoljnim potopom Kurent. Slovenec naj bi namreč v begu pred vodo splezal po vinski trti, katere zaščitnik (kot tudi ajde) je bil prav Kurent. Od takrat je moral Slovenec v zahvalo spoštovati trto in ajdo, v spomin na srečni dogodek pa se še danes na pustni torek časti kurenta (Lah 2002: 216). Sicer v ljudskih pripovedih nastopa kot slovenski bog veselja in vina, a Matičetov trdi, da v izročilu za to ni opore. Davorin Trstenjak mu je pripisoval sorodstvo z indijskim Šivo in starogrškim Dionizom. Po Grafenauerju se kažejo v njem praslovske poteze z nomadsko pastirsko kulturo; po Bezlaju gre za božanstvo totemskega kulta s pomenom »ustvarjajoč, ustanavljajoč, snujoč«. Matičetov pa poudarja, da Kurent ni mitična figura temveč pravljični junak šaljivec, soroden podobnim osebam v pravljicah drugih evropskih narodov (Stanonik 1999: 219). Podobnost lahko zasledimo v svetopi-semški zgodbi o Noetu in njegovi barki. Vendar pa pravljica o Noetu in njegovi barki tudi ni edina verzija te zgodbe. Vse večje civilizacije poznajo zgodbo o veliki poplavi, ki so jo preživeli le redki izbranci: sumerska mitologija – Utnapištin, babilonska mitologija – Ep o Gilgamešu in grška mitologija – Zgodba o Devkalionu. Enake zgodbe poznajo Azteki, pojavljajo se v sveti knjigi Majev, v indijskih svetih spisih – Vedah.¹³

Bajka Vesoljni potop in Kurent je objavljena v berilu *Svet iz besed 7*. V dejavnosti po branju pri tem besedilu sodijo naloge, ki predvidevajo razmišljanje v povezavi z ljudskim izročilom, prim. *Kaj menite, zakaj se je v slovenskem ljudskem izročilu ohranila ravno vinska trta? Katera rastlina bi po vašem mnenju prevladovala v italijanskih, nemških, madžarskih ljudskih pripovedih?* Nadalje isti razdelek predvideva tudi dejavnost, v kateri učenci sami pridejo do določenih značilnosti ljudskega slovstva: *Razložite besedno zvezo ljudska pripoved; Povejte, kako so te pripovedi nastale. Kdo in kako jih je prenašal iz roda v rod?* Pri analiziranem berilu je priložena še druga vrsta ljudske ustvarjalnosti, ki se povezuje z bajko Vesoljni potop in kurent, in sicer: *Kako si razlagate ljudsko modrost O pustu so zrele neveste, o postu pa preste?* Predvidene so poustvarjalne dejavnosti, povezane s slovansko mitologijo: *Poznate še druge slovanske bogove? Sestavite rodovnik. Pomagate si lahko s preglednico ob besedilu Frana Saleškega Finžgarja Pod svobodnim soncem.* (*Svet iz besed 7* 2008: 170–171). Besedilo je likovno opremljeno z različnimi tipi ilustracij, fotografij.

Vedomci

Pripovedka Vedomci, ki jo predvidevata tudi zadnja dva učna načrta in je vključena v dve analizirani berili, prav tako sodi med bajčne pripovedke. Vedomci se, po Kropejevi, pojavljajo kot različna bajeslovna bitja; bajeslovni lik vedomec ima v slovenskem izročilu različne pomene in se lahko pojavlja kot bitje, ki privzema živalsko ali polživalsko podobo; človek s čarovniškimi sposobnostmi, ki se v nočeh okrog božiča, kresa ali v kvatrnih tednih preganja naokrog; duša pred krstom umrlega otroka, ki se prikazuje kot lučka, in škrat.

Kot višje bajeslovno bitje naj bi bil Vedomec ali Vidovina Kresnikov nasprotnik s profanizacijo bajeslovja pa je prevzel Vodomec v slovenskem ljudskem izročilu vlogo čarovnika (Kropej 2008: 293). Vedomci so privzemali živalsko ali pol človeško pol živalsko

¹³ Pridobljeno na http://sl.wikipedia.org/wiki/Vesoljni_potop_in_Kurent.

podobo¹⁴ in takšno vlogo – tudi v množini – imajo v obravnavani pripovedki. Tako kot kresniki in čarovniki se tudi vedomci lahko gibljejo s posebno hitrostjo. Bojevali so se pod starim drevesom ali na gori, pogosto v podobi rdečega in črnega vola ali prasca, lahko pa tudi v levji, jelenji, medvedji ali pol medvedji podobi. Bojevali naj bi se vsako noč, na kresno noč ali v kvatrnih tednih (Kropej 2008: 293–294). Vse te lastnosti imajo tudi vedomci v obravnavanem besedilu. Vedomstva se je (tudi v našem primeru) dalo rešiti, če so ga na shajališču trikrat udarili z letoraslimi leskami.

Pri besedilu v berilu *Svet iz besed 8* se že uvodna motivacija usmeri na poznavanje in celotno shemo žanrskega sistema ljudskega slovstva – kot bi šlo za nekakšen povzetelek spoznanega v osnovni šoli: *Brali boste ljudsko pripovedno besedilo o vedomcih. Pred tem se v manjših skupinah pogovorite, kaj o slovenskem ljudskem slovstvu, predvsem o ljudskem pripovedništvu že veste. Ugotovitev primerjajte in izdelajte preglednico vseh vrst ljudskega slovstva.* O vedomcu berilo razloži med Stvarnimi pojasnili: *Vedomec: po ljudskem verovanju človek, ki mu je usojeno, da med spanjem zapušča telo in postane zli duh in nato v različnih dejavnostih po branju: Razmislite in povejte, kdo in kakšni so vedomci? V katero skupino mitoloških bitij spadajo po vašem mnenju? V tisto, ki človeku koristijo, ali v tisto, ki človeku škodijo? Naštejte še druga bitja iz njihove skupine in jih med seboj primerjajte po lastnostih in odnosu do človeka.*

Ob vedomcu je kot zanimivost oz. dopolnitev znanja razloženo tudi drugo bajeslovno bitje: *Po navedbah nekaterih etnologov živi v ljudskem izročilu zanimivo mitološko bitje, ki ga imenujemo kresnik (glede na rojstvo dvanajsti otrok v družini). Njegovo poglavitno opravilo je bojevanje s človeku sovražnimi bitji (vedomci, psoglavci, volkodlaki ipd.). Pri tem se spreminja v različne živali, za pomočnika pa ima pogosto psa. Kresnika nadalje uporabijo za navodilo k določenim nalogam: Dramatizirajte ljudsko pripoved Vedomci ter eno od svojih priredb s kresnikom in pripravite ločeni gledališki predstavi /.../. Kreativno pisanje in hkrati poznavanje slovenskega bajeslovja je predvideno v nalogi: *Vaša naloga je, da ljudsko pripoved Vedomci preoblikujete tako, da boste vnesli kresnika in poleg vedomca vsaj še eno človeku sovražno bitje. Kaj se bo zgodilo? Bodo zle sile prevladale?**

Pri literarnoteoretičnih definicijah naj bi učenci ponovili splošno značilnost žanra, kateremu obravnavano besedilo pripada: *Dopolnite: BAJKE razlagajo predvsem nastanek () in (), ki mu vladajo. Te so pri Slovencih poosebljene v ().* (*Svet iz besed 8* 2008: 139–140).

Berilo *Spletaj niti domišljije* je z didaktičnega vidika ob besedilu Vedomci v primerjavi z berilom *Svet iz besed 8* manj kakovosten. Na dnu strani ob besedilu pove, kdo je Vedomec: *že pri rojstvu (po ljudskem verovanju) ukleti človek, ki ponoči blodi okoli, nezavedujoč se svojih dejanj.* V razdelku Vedež te vabi razloži nekaj značilnosti žanra: *Opraviti imaš z ljudsko pripovedko, ki ji pravimo bajka. Bajke na svoj način razlagajo nastanek sveta in nenavadne naravne pojave ter pripovedujejo o bogovih, božanskih junakih, skratka o vsem, s čimer se ukvarjajo stara verovanja. V njih nastopajo številna dobra in slaba bajeslovna bitja.* In nadalje opis bajeslovnega bitja: *Vedomci spadajo med škodljiva bitja, njihovo zakletost je mogoče rešiti na več načinov. Mnogo zanimivega o vedomcih in drugih nadnaravnih bitjih lahko prebereš v knjigi Alenke Goljevšček *Med bogovi in demoni*.* Ta naloga pa sicer poleg samega berila podpira uporabo še drugih virov (*Spletaj niti domišljije* 2008: 80–81).

¹⁴ Avtorica o tem navaja poročilo Ravnikarja – Poženčana: *Vedamec privzema različno podobo in navadno muči in draži ljudi. Ponekod ga imenujejo tudi veša in v tem primeru jih nastopa več.*

Zarika in Sončica

Zarika in Sončica sodi med pripovedne pesmi, balade. Ta, v berilo vključena balada je bila pri nas zapisana zgolj na Gorenjskem, glede na mednarodno motiviko in tuje 'laško' okolje pa je nastala pod tujimi pripovednimi vplivi (Merhar 1961: 162). Z motivom ugrabitve je podobna Lepi Vidi. Ivan Grafenauer postavlja njen izvir v sredozemski kulturni prostor. Mlajši motiv Turkov je le zamenjava starejših saracenskih plenilcev. Pesem je znana tudi v evropskem pesemskem izročilu. Balada in vse njene variante – v nemškem, hrvaškem, srbskem, bolgarskem okolju –, sicer res izhajajo iz različnih kulturnih prostorov, vendar jih med seboj povezuje arhetipska zgodba in bazično čustvo. Z mitološkega vidika bi lahko razložili sovražstvo Zarike in Sončice tako, da s svojimi imeni simbolizirata sonce in jutranjo zarjo. Zarja se mora posloviti, ko vzide sonce, torej je v usedlini tudi zakrito mitološko ozadje. Po Frommu gre za tekmovalno ljubosumje med dvema tekmicama; morda je v pesem vdrla muslimanska navada mnogoženstva, ali pa je španski car arabskega rodu, saj vemo, da je bila Španija kar nekaj let pod mavrsko oblastjo. Prav tako se lahko vprašamo, kaj simbolizirajo kačice in ali gre res za kačji strup ali pa gre za strup, ki deluje z magijo, torej za neko čarovno kuhanje, za obredno smrt (Golež Kaučič 2007: 464, 465).

Balada Zarika in Sončica je ena redkih pripovednih pesmi, kjer je dogajanje postavljeno tudi v tujino.

Desetnica

Evropsko izročilo pozna desetništvo le v prozni obliki. Naša Desetnica je toliko dragocenejša, saj smo edino Slovenci motiv upesnili (Terseglav 1996: 17) in v takšni obliki je predstavljena tudi učencem.

Desetnica naj bi bila drobec starega verovanja, »velikega mita«, katerega rekonstrukcija nastaja postopno s primerjanjem besedil različnih narodov. Pesem motivno temelji na starodavnem prepričanju, da desetina oz. vse deseto od tega, kar človek pridelja, priredi ali upleni, kakor tudi deseti otrok istega spola pripada bogovom (Bogu). Domnevajo, da so ponekod sprva res žrtvovali tudi otroke, pozneje pa so nadomestili z izgnanstvom ali z oddajo desetega otroka Cerkvi. Čeprav je Desetnica po snovi uvrščena med bajčne in pravljичne pesmi, je po obliki balada. Prvotno je bila to plesna pesem, zdaj pa je to besedilo z mračno, tragično, lahko tudi fantastično vsebino; dogodki so podani zgoščeno in le v skopih obrisih, z veliko dialoga očrtuje in včasih samo nakazuje razvoj dejanja. Zadržano, nesentimentalno oziroma suho stvarno ubeseduje pretresljive usode upovedenih oseb (Stanonik 1999: 104, 105). Deseti, deveti, dvanajsti, trinajsti pa tudi sedmi otrok istega spola naj bi bil po ljudskem izročilu bodisi božanstvo, demonsko bitje, jasnovidec ali vrač, hkrati pa tudi žrtev, desetina, namenjena nekemu boštvu. V slovenskih ljudskih pesmih morata desetnica oz. desetnik po svetu. Usoda desetega otroka, namenjenega božanstvu, ki odloča o rojstvu in o smrti, je, da tava po gozdu in po tujih krajih. V slovenskem pripovednem izročilu s Pohorja deseto sestro imenujejo kar smrt. Na Gorenjskem so ji dali ime rojenica, desetemu bratu pa rojenjak. Zaradi popotništva so desetnike ljudje imeli tudi za potujoče barde in rapsode. Desetnik in desetnica sta se do danes ohranila v ljudskem izročilu Slovanov, Baltov in Ircev. Desetnici je usojeno, da pripada boštvu, ki je povezano z usodo in skrbi za rojstvo in smrt, torej za ciklično obno-

vo. Te lastnosti so imela božanstva, povezana s kultom rodovitnosti, kot so bile v antiki Hekate, Diana, Artemida, keltska Dé Ane, slovanska Mokoš, Pehtra ipd. Izročilo o desetnici spominja na grški mit o Ifigeniji ki je bila namenjena boginji Artemidi. Artemida je namreč zahtevala njeno smrt, da bi se maščevala zaradi Agamemnonove žalitve, vendar jo je na žrtveniku zamenjala s košuto in jo odpeljala za svojo svečenico na Tavrido. Raziskave ljudskega bajeslovnega pesemskega in pripovednega izročila so nadalje pokazale, da je kot desetnik zaznamovan tudi Zeleni Jurij, boštvo, ki naj bi prineslo pomladno obnovo in rodovitnost, kot desetnica nastopa tudi njegova sestra Marjetica, posvečena ženskemu boštvu rodovitnosti in smrti. Lik desetnika in desetnice, kakor tudi devetega brata v slovanskem in baltskem izročilu ima, kot sta ugotovila Radoslav Katičič in po njem tudi Vitomir Belaj, pomembno vlogo v praslovanskem rodovitnostnem ritualu oz. praslovanskem mitu o dvoboju med bogom gromovnikom in zmajem (Kropej 2000: 87–88).

Berilo *Pozdravljeno, zeleno drevo* v nalogah za vsebinsko analizo besedila v razdelkih 'POIŠČI, UGOTOVI' in 'UGOTOVI, POIŠČI' pri Desetnici predvideva tip naloge, kjer učenec sam v besedilu išče literarne pojme, ki jih predvideva tudi učni načrt, prim. *Tako kot v drugem ustnem slovstvu tako tudi v pripovedni ljudski pesmi najdemo ponavljanja (poišči nekaj primerov), stalna števila, (npr. sedem, katera še?) ...* in pri 'OBNOVI PESEM' tip naloge, kjer ne gre za golo obnovo, temveč učenca usmerjajo podvprašanja, ki so konstruirana po logičnem zaporedju zgodbe: *Čez koliko let se je desetnica vrnila domov? In kaj se je zgodilo potem?* Povsem je zapostavljeno je doživljanje, saj naloge učenca nikjer ne sprašujejo po prvotnem vtisu, občutjih, ki jih je doživel med in po branju besedila. So pa pri obravnavanem besedilu navedena mitološka dejstva: *Dekletova usoda je več kot žalostna. Bila je posledica starodavnega verovanja, da vse deseto (otroci, pridelek idr.) pripada bogovom (bogu). Zato je mogoče, da so nekoč res žrtvovali svoje otroke, pozneje so jih pošiljali v izgnanstvo ali pa jih oddajali v samostane* (Kocijan, Šimenc 1991: 10).

Kresnice

V berilo vključena belokranjska lirska pesem Kresnice sodi med obredno-običajske pesmi, natančneje kresne pesmi. Le-te so nastale v sklopu največjega poletnega praznika, še iz poganske zgodovine podedovanega kresa, ki pa ga je krščanstvo uspešno prekrilo z likom Janeza Krsnika, Šentjanža. Kljub temu pa je iz kresnih običajev še vedno viden njihov prvotni, jurjevanju soroden smisel – obramba pred čarovnicami in zlimi duhovi, ki so utegnili biti usodni v času tik pred žetvijo spet hudo nevarno. V tem svojem bistvu se je kresovanje najbolje ohranilo v Beli krajini, od koder izhaja tudi pretežna večina naših kresnih pesmi. Posebnost belokranjskega kresovanja je bila tudi v tem, da so kresne pesmi, sicer podobne jurjevim, pele predvsem tako imenovane kresnice, dekleta, ki je njihov s pečo zakrinkani obraz in celonočno kresno petje opozarjalo na nekdanji obredni, čarovno obrambni značaj tega opravila (Grafenauer 1956: 78–79).

V ljudski pesmi, ki naj bi jo obravnavali pri pouku, med kresovanjem kresnice obišče zlahatni gospod. Obljubi, da se bo poročil s tisto, ki zna najlepše peti. Štiri kresnice, hči ferboltarja (oskrbnika), hči šribarja (pisarja), hči rihtarja (sodnika) in hči purgarja (meščana), se pohvalijo, da znajo lepo peti, le peta, sirota, prizna, da poje slabo. Gospod se odloči za siroto (Lah 2002: 212). Po Merharju (1961: 162) je osnova pesmi bajeslovna

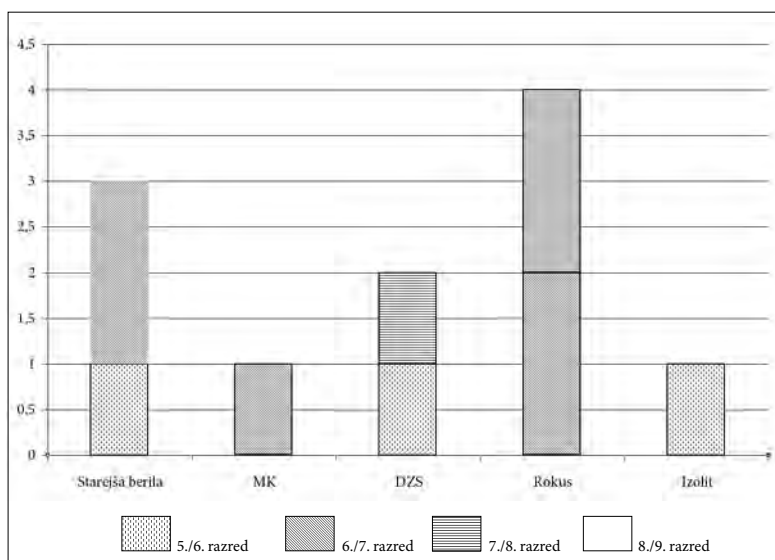
(ženitev sončnega boga s človeško ženo), vendar so Kresnice v tej obliki pravljica pesem in je podobno zgodbo najti tudi v znameniti arabski zbirki pravljic Tisoč in ena noč.

Na značilnosti posameznih žanrov in tudi ljudskega slovstva v splošnem učenca pri berilu *Svet iz besed 8* (2008: 146) napeljuje naloge za samostojno delo učencev: *Kakšne so podobnosti ljudske pravljice z ljudsko pesmijo?* V uvodni motivaciji pri tej pesmi berilo predstavi ljudsko verovanje o kresnem dnevu in deklicah, rojenim na ta dan: *Kresna noč je 23. junija, kresni dan pa 24. junija. V starem koledarju je zapisano, da se deklicam, ki se rodijo na tisti dan, lahko da ljudsko ime Kresnica. To izhaja iz ljudskega izročila, ki še dandanes živi v Beli krajini. Kresnice so deklice, ki v kresni noči hodijo od hiše do hiše in pejejo: oblečene so v bela oblačila in prosijo za dobro letino.* Podobno je značilnost bajeslovnega bitja kresnica razložena tudi v stvarnih pojasnilih: *Kresnica: dekle, ki v kresni noči z obhodi in obrednim petjem prosi za dobro letino.*

Berilo *Svet iz besed 8* skuša ljudsko pesem z bajeslovno podlago kar najbolj približati učencem in njihovem doživljanju, kar se kaže tudi v nalogah: *Spremenite ljudsko pesem v rap pesem.* Besedilo je likovno opremljeno z modernimi ilustracijami oz. risbami.

Sklep

Avtorica monografije o slovenskih bajeslovnih bitjih je svoji 'knjigi na pot' napisala, da raziskovanje bajeslovja danes ni hvaležna naloga, da je morda – v času elektronskih medijev – povsem odveč obujati spomin na nekaj tako preživetega, kot je bajeslovje. Vendar ob tem dodaja, da je pri ohranjanju slovenskega ljudskega bajeslovja priskočilo na pomoč splošno ozaveščanje, da je tradicija neka vrednota, ki ima ne le duhovne razsežnosti, pač pa se lahko uporabi tudi v praktične namene (Kropej 2008:10). V kakšni meri se aplicira pri načrtovanju pouka književnosti v višjih razredih osnovne šole, je pokazala analiza učnih načrtov in učbenikov/beril.

Graf: Vključenost bajčnih vsebin na predmetni stopnji OŠ v posameznih berilih

Iz grafa je razvidno, da največ slovenskih bajčnih vsebin vsebujejo berila založbe Rokus.¹⁵ Berila založbe Mladinska knjiga za vse razrede predmetne stopnje učencem ponudijo le eno besedilo, enako tudi berilo založbe Izolit, vendar je treba poudariti, da pri tej založbi izide le berilo za 6. razred, za naslednje tri razrede osnovne šole pa ne. Berila založbe DZS sicer predstavijo dve bajčni pripovedi, a je spremljevalni, didaktični instrumentarij, ki omogoča tako poglobljanje prvotnega literarnoestetskega doživetja vsakemu učencu posebej kot spodbujanje dela v skupinah ali dialoškega reševanja literarnega problema (Krakar Vogel 2004: 155), slabši.

Literarnovedni instrumentarij ob slovenskih bajeslovnih besedilih glede na učni načrt v vseh berilih zadostuje predvidenim ciljem; so pa med posameznimi berili (z upoštevanjem načel sodobnega komunikacijskega pouka) očitne razlike. In ker je posamezna znanja treba združevati v sisteme znanj, pogoj za sistemsko strukturiranje podatkov pa je njihovo zadostno število, lahko z vidika ohranjanja bajeslovne tradicije najbolj ustrezna izbor v berilu *Novi (s)Svet iz besed*,¹⁶ ki osnovnošolskim najstnikom predstavi (naj) več bajeslovnih bitij: volkodlaka, vedomce, kresnike in kresnice, kurenta. Ob tem jih, skladno z njihovimi zmožnostmi, tudi v največji meri seznanijo z mitološkim izročilom Slovencev.

Uporabljeni viri

- Branje za sanje: berilo za 6. razred 9-letne in 5. razred 8-letne osnovne šole.* Ljubljana: DZS, 2004.
- Dober dan, življenje: berilo za 7. razred 8-letne in 8. razred 9-letne osnovne šole.* Ljubljana: Mladinska knjiga, 2002.
- Kaku se kej narod rihta: folklorne pripovedi od Litije do Čateža.* Ljubljana: Kmečki glas, 2000.
- Kdo se skriva v ogledalu?: berilo za 6. razred 9-letne osnovne šole in 5. razred 8-letne osnovne šole.* Ljubljana: Mladinska knjiga, 2004.
- Novi svet iz besed 7.* Ljubljana: Rokus Klett, 2010.
- O domovina, ti si kakor zdravje: slovensko berilo za 6. razred osnovne šole.* Ljubljana: Mladinska knjiga, 1990.
- Pozdravljeno, zeleno drevo: berilo za 5. razred osnovne šole.* Ljubljana: Mladinska knjiga, 1991.
- Program življenja in dela osnovne šole. 2. zv.* Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo, 1984.
- Skrivno življenje besed: berilo za 9. razred osnovne šole.* Ljubljana: Mladinska knjiga, 2005.
- Sledi do davnih dni: berilo za slovenščino v 5. razredu osemletnega in 6. razredu devetletnega osnovnošolskega izobraževanja.* Domžale: Izolit, 2004.
- Slovenske ljudske pesmi.* Ljubljana: Mladinska knjiga, 1961.

¹⁵ Gre za enako število pri berilu *Svet iz besed 7* kot *Novi svet iz besed 7*, zato obe berili brez težav uvrstim pod isto točko.

¹⁶ Pri berilu *Novi svet iz besed 7* na določenih mestih vizualna podoba prevladuje nad verbalno, a kar se tiče vsebnosti bajčnih/mitoloških vsebin top ne spremeni rezultatov analize.

- Slovenske pravljice*. Ljubljana: Nova revija, 2008.
- Spletaj niti domišljije: berilo za 8. razred devetletne osnovne šole*. Ljubljana: DZS, 2008.
- Sreča se mi v pesmi smeje: berilo 7: za 7. razred osnovne šole*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2006.
- Svet iz besed 6: berilo za 6. razred devetletne osnovne šole*. Ljubljana: Rokus Klett, 2008.
- Svet iz besed 7: berilo za 7. razred devetletne osnovne šole*. Ljubljana: Rokus Klett, 2008.
- Svet iz besed 8: berilo za 8. razred devetletne osnovne šole*. Ljubljana: Rokus, 2007.
- Svet iz besed 9: berilo za 9. razred devetletne osnovne šole in 8. razred osemletne osnovne šole*. Ljubljana: Rokus, 2003.
- Ta knjiga je zate: berilo za 7. razred devetletne osnovne šole*. Ljubljana: DZS, 2001.
- Učni načrt. Program osnovnošolskega izobraževanja. Slovenščina* [Elektronski vir]. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo, 2005.
- Učni načrt. Program osnovnošolskega izobraževanja. Slovenščina* [Elektronski vir]. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo, 2009.
- Vezi med ljudmi: slovensko berilo za 7. razred osnovne šole*. Ljubljana: DZS, 2000.
- V nove zarje: slovensko berilo za 8. razred osnovne šole*. Ljubljana: DZS, 1998.
- Z roko v roki: berilo za 9. razred 9-letne osnovne šole*. Ljubljana: DZS, 2005.

Uporabljena literatura

- Golež Kaučič, M. (2007): *Pesmi o družinskih usodah in konfliktih*. Slovenske ljudske balade. V: *Slovenske ljudske pesmi 5*. Ljubljana: Slovenska Matica. 19–23.
- Grafenauer, I. (1959): *Pogled na gorenjsko ljudsko pesništvo*. Zagreb: Savez udruženja folklorista Jugoslavije.
- Krakar Vogel, B. (2004): *Poglavja iz didaktike književnosti*. Ljubljana: DZS.
- Kropej, M. (2000). The tenth child in the folk tradition. V: *Studia Mytologica Slavica* letn. 3. 78–86.
- Kropej, M. (2008): *Od ajda do zlatoroga. Slovenska bajeslovna bitja*. Ljubljana, Celovec, Dunaj: Mohorjeva družba.
- Lah, K. (2002): *Slovenski literarni junaki*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Merhar, B. (1961): *Dodatno besedilo*. V: *Slovenske ljudske pesmi. Pripovedne pesmi*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Pevac Grm, S. (2001): *Učbenik kot didaktični pripomoček pri pouku maternega jezika*. Magistrsko delo. Ljubljana: S. Pevac Grm.
- Stanonik, M. (1999): *Slovenska slovstvena folklor*. Ljubljana: DZS.
- Terseglav, M. (1987): *Ljudsko pesništvo. Literarni leksikon 32*. Ljubljana: DZS.
- Terseglav, M. (1996): *Spremna beseda*. V: *Slovenske ljudske pesmi*. Ljubljana: Karantanija.

'Prescribed' Slovene Mythical and Mythological Creatures for Teenagers

Petra Novak

The article *discusses Slovene mythical and mythological creatures for teenagers* in school books and critically analyses mythical and mythological contents offered to Slovene teenagers in school curricula and different reading school books.

Three curricula were analysed, one from the year 1984, one from 1998 and one from 2009. All the analysed curricula define the number of lessons dedicated to literacy teaching, aims that need to be achieved (learning aims are differently named and defined) and learning material through which these aims should be achieved.

In curricula for the fifth grade of eight-year primary school and for the sixth year of nine-year primary school, mythical and mythological content is not explicitly mentioned. The curriculum from 1984 for the sixth grade of eight-year primary school does however mention a fable as one of the literary terms that need to be acquired, but does not offer any fables or other mythological contents from Slovene folk literature. Curricula from 1998 and 2009 offer the fable "Werewolf". For the seventh grade of eight-year primary school and the eighth grade of nine-year primary school the 1984 curriculum does not mention any didactic recommendations connected to mythology, however it requires reading of the text "Kurent". The 1998 and 2009 curricula do not state any didactic suggestions connecting to mythology, but both suggest reading of "Vedomec". None of the mentioned curricula suggests mythological or mythical contents in the last year of primary education.

The main part of the discussion represents all the texts with fable elements included in the analyzed literacy learning books from the genre point of view and from the motif point of view. The texts are: *Werewolf, The great flood and Kurent, Vedomci, Zarika and Sončica, Desetnica* and *Kresnice*.

Each interpretation of the text includes didactic and literary instruments which in any way represent mythical or mythological elements.

Literary instruments used with Slovene mythical texts in all the literacy learning books meet the objectives from the curricula; however there are great differences between individual books (considering the modern communication lessons).

The analysis concludes that the literacy learning book "Svet iz besed" contains the most Slovene mythological and mystical contents. It represents the highest number of mythological creatures to Slovene teenagers in primary school.